

se honores adeptos. Avus vero tuus, & P. Nasicæ tibi ædilitiam prædicaret repulsam, quo cive neminem ego statuo in hac republica fortiorem: & C. Marii, qui duabus ædilitatibus acceptis repulsis, septies consul est factus: & L. Casaris, Cn. Octavii, M. Tullii, quos omnes scimus ædilitate præteritos, consules esse factos.

Sed quid ego ædilitias repulsas colligo? quæ sæpe ejusmodi habitæ sunt, ut iis, qui præteriti essent, benigne a populo factum videretur. Tribunus militum, L. Philippus, summa nobilitate & eloquentia; quæstor C. Cælius, clarissimus ac fortissimus adolescens; tribuni plebis P. Rutilius Rufus, C. Fimbria, C. Cassius, Cn. Orestes, facti non sunt: quos tamen omnes consules factos scimus esse. Quæ tibi ultro pater, & majores tui non consolandi tui gratia dicerent; neque vero quo te liberent aliqua culpa, quam tu vereris, ne a te suscepta videatur: sed ut te ad cursum istum tenendum, quem a prima ætate suscepisti, cohortentur. Nihil est enim, mihi crede, Laterensis, de te detractum. Detractum dico? si mehercules vere, quod accidit, interpretari velis, est aliquid etiam de virtute significatum tua.

XXII. Noli enim existimare, non magnum quendam motum fuisse illius petitionis tuæ⁵⁹, de qua ne aliquid jures, destitisti. Denuntiasti, homo adolescens, quid de summa reipublicæ sentiret: fortius tu quidem, quam nonnulli defuncti honoribus, sed apertius, quam vel ambitionis, vel ætatis tuæ ratio postulabat. Quamobrem in dissentiente populo noli putare, nullos fuisse, quorum animos tuus ille fortis animus offenderet: qui te incautum fortasse nunc tuo loco demovere potuerunt, providentem ante, & præcaventem nunquam certe movebunt.

An te illa argumenta duxerunt⁶⁰? Dubitabis, inquit, quin

⁵⁹ Non magnum quendam motum illius petitionis tuæ. Loquitur de petitione tribunicatus: quem cum peteret Laterensis, & eodem tempore C. Caesar legem agrariam ferret, reclamantibus nobilibus: cumque reliqui candidati in legem illam agrariam ju-

rascent, Laterensis desistit a petitione sua, ne jureret. Auctor Cicero lib. 2. ad Attic. epist. 18. Lamb.

⁶⁰ Duxerunt. Ad Plancium accusandum. Ferrarius.

quin coitio⁶¹ facta sit, cum tribus plerisque⁶² cum Plotio tulerit Plancius? An una fieri potuerunt, si una tribus non tulissent? At nonnullas punctis pene totidem. Quippe cum⁶³ facti jam prope superioribus comitiis, declaratique venissent⁶⁴. Quanquam ne id quidem suspicionem coitionis habuerit: neque enim unquam majores nostri sortitionem constituisent ædilitiam⁶⁵, nisi viderent accidere posse, ut competitorum pares suffragiis essent.

Et ais, prioribus comitiis Aniensem a Plotio, Terentinam a Plancio tibi esse concessam⁶⁶: nunc ab utroque eas avulsas, ne in angustum venirent⁶⁷. Quam convenit, nondum cognita populi voluntate, hos, quos jam tum conjunctos fuisse dicis, jacturam suarum tribuum, quo vos adjuvaremini, fecisse: eisdem, cum jam essent experti, quid valeret, restitutos, & tenaces fuisse? Etenim verebantur, credo, angustias. Quasi res in contentionem, aut in discrimen aliquod posset venire. Sed tamen tu an Plotium, virum ornatissimum, in idem crimen vocandum judicas? an dicis, eum te arripuisse⁶⁸, a quo non sis rogatus? Nam quod questus es, plures te testes habere de Volturnia, quam quot in ea tribu puncta tuleris: indicas, aut eos testes te adducere, qui, quia nummos acceperint, te præterierint; aut, te ne gratuita quidem eorum suffragia tulisse.

XXIII. Illud vero crimen de nummis, quos in circo Flaminio deprehenso esse dixisti, caluit re recenti: nunc in cau-

⁶¹ Coitio. Hoc erat crimen ambitus, si coirent Candidati in corrupendis Tribubus. Idem.

⁶² Plerisque. Cum plerisque Tribus dixerint. Ediles Plancium, & Plotium: non autem vel Plancium, & Laterensem; vel Plotium, & Laterensem. Idem.

⁶³ Quippe cum. Ex persona Ciceronis. Manutius.

⁶⁴ Venissent. Ad posteriora comitia. Idem.

⁶⁵ Sortitionem ædilitiam. Duo creabantur ediles curules. Fieri tamen poterat, & ut plures, quam duo, peterent, & ut plures etiam pares suffragiis essent. Quod si accideret, constitutum est a majoribus, ut sortiretur, quinam ex iis ædilitatem gererent.

Sin autem soli duo totidem suffragia tulissent, sortitio locum non habebat: si enim ædiles renunciabantur, cum duos tantum ædiles esse oporteret. Idem.

⁶⁶ Concessam. Plancius concedebat suam Tribum Laterensi, cum Tribus suos, apud quos gratia valebat, præcabatur, ut se & Laterensem Ediles dicerent. Ferr.

⁶⁷ Ne in angustum venirent. Ne paucis suffragiis superiores essent. Is enim, qui duobus tantum punctis plus tulit, in angustum venisse dicitur, vel in angustias. Budens in Pandect.

⁶⁸ Arripuisse. In iudicium vocasse, quod non, sicut Plotius, rogaverit te, ne id faceres. Ferrarius.

fa refrixit. Neque enim; qui illi nummi fuerint, nec, quæ tribus, nec, qui divisor, ostenderis. Atque is quidem eductus ad consules, qui tum in crimen vocabatur, se inique a tuis iactatum graviter querebatur: qui si erat divisor, præsertim ejus, quem tu habebas reum, cur abs te reus non est factus? cur non ejus damnatione aliquid ad hoc iudicium præjudicii comparasti? Sed neque tu habes hæc, neque eis confidis. Alia te ratio, alia cogitatio ad spem hujus opprimendi excitavit. Magnæ sunt in te opes: late patet gratia: multi amici, multi cupidi tui, multi fautores laudis tuæ: multi huic invident: multis etiam pater, optimus vir, nimium retinens equestris juris & libertatis videtur: multi etiam communes inimici reorum omnium: qui ita semper testimonium de ambitu dicunt, quasi aut moveant animos iudicum suis testimoniis, aut gratum populo Romano sit, aut ab eo facilius ob eam causam, dignitatem, quam volunt, consequantur.

Quibuscum me, iudices, pugnantem meo more pristino non videbitis: non quo mihi fas sit quidquam defugere, quod falsus Plancii postulet: sed quia neque necesse est, me id persequi voce, quod vos mente videatis; & quod ita de me meriti sunt illi ipsi, quos ego testes video paratos, ut eorum reprehensionem vos vestrae prudentiæ assumere, meæ modestiæ remittere debeatis. Illud unum vos magnopere oro, atque obsecro, iudices, cum hujus, quem defendo, tum communis periculi causa, ne fictis auditionibus, ne disseminato, disperseoque sermoni fortunas innocentium subjiciendas putetis.

Multi amici accusatoris, nonnulli etiam nostri iniqui, multi communes obrectatores, atque omnium invidi, multa finxerunt. Nihil est autem tam volucre, quam maledictum: nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, nihil latius dissipatur. Neque ego, si fontem maledicti reperietis, ut aut negligatis, aut dissimuletis, unquam postulabo. Sed, si quid sine capite manabit, aut si quid erit ejusmodi, ut non extet auctor, qui audierit: aut ita negligens vobis esse videbitur, ut, unde audierit, oblitus sit: aut ita levem habebit auctorem,

rem,

rem, ut memoria dignum non putarit: hujus illa vox vulgaris, *audiri*, ne quid reo innocenti noceat, oramus.

XXIV. Sed venio jam ad L. Cassium, familiarem meum, cujus ex oratione ne illum quidem Juventium tecum exposulavi⁶⁹: quem ille omni & virtute, & humanitate ornatus adolescens, primum de plebe⁷⁰ ædilem curulem factum esse dixit. In quo, Cassi, si ita tibi respondeam, nescisse id populum Romanum, neque fuisse qui id nobis narraret, præsertim mortuo Longino⁷¹: non, ut opinor, admirere, cum ego ipse non abhorrens a studio antiquitatis, me hic id ex te primum audisse confitear. Et, quoniam tua fuit perelegans, ac persubtilis oratio, digna equitis Romani vel studio, vel pudore; quoniamque sic ab his es auditus, ut magnus honos & ingenio, & humanitati tuæ tribueretur: respondebo ad ea, quæ dixisti: quæ pleraque de ipso me fuerunt: in quibus ipsi aculei, si quos habuisti in me reprehendendo, tamen mihi non ingrati acciderunt.

Quæstisti, utrum mihi putarem, equitis Romani filio faciliorem fuisse ad adipiscendos honores viam, an futuram esse filio meo, qui esset familia consulari. Ego vero, quanquam illi omnia malo, quam mihi; tamen illi honorum aditus nunquam faciliores optavi, quam mihi fuerunt. Quin etiam, ne forte ille sibi me potius peperisse jam honores, quam iter demonstrasse adipiscendorum putet, hæc illi soleo præcipere, (quanquam ad præcepta ætas non est gnati) quæ ille a Jove ortus suis præcipit filiis:

*Vigilandum est semper: multæ insidiæ sunt bonis*⁷²:
Nostis cætera.

Non te id quod multi invident....

Quæ scripsit gravis ille & ingeniosus poeta, scripsit, non ut illos regios pueros, qui jam nusquam erant, sed ut nos, & nostros liberos ad laborem & laudem excitaret. Quæris,

Tom. V.

A a a a

quid

⁶⁹ Exposulavi] A te, Laterensis, non postulavi, ut rem mihi aperires de illo Juventio, de quo Cassius. Idem.

⁷⁰ Primum de plebe] Edilitas curulis primum patebat solis Patriciis. Idem.

⁷¹ Longino] C. Cassio Longino, qui Con-

sul fuit. Manilius.

⁷² Multæ insidiæ sunt bonis] Hi versus sunt Attii poetæ, quos paulo integriores leges in Sextiana: hoc modo, Non te id, quod multi invident, multique expectant, inscitia est postulare? Lambinus.

quid potuerit amplius assequi Plancius, si Cn. Scipionis fuisset filius. Magis ædilis fieri non potuisset: sed hoc præstare, quod ei minus invideretur. Etenim honorum gradus summis hominibus & infimis sunt pares: gloriæ dispares.

XXV. Quis nostrum se dicit M. Curio, quis C. Fabricio, quis P. Duellio parem? quis Atilio Calatino? quis Cn. & P. Scipionibus? quis Africano, Marcello, Maximo? Tamen eisdem sumus honorum gradus, quos illi, assecuti. Est enim in virtute multis ascensus: ut is gloria maxime excellat, qui virtute plurimum præstet. Honorum populi finis est consularis: quem magistratum jam ostingenti fere consecuti sunt. Horum, si diligenter quæras, vix decimam partem reperiās gloria dignam. Sed nemo unquam sic egit, ut tu: Cur iste fit consul? quid potuit amplius, si L. Brutus esset, qui civitatem dominatu regio liberavit? Honore nihil amplius, laude multum. Sic igitur Plancius nihilominus quæstor est factus, & tribunus plebis, & ædilis, quam si esset summo loco natus: sed hæc, pari loco orti, sunt innumerabiles alii consecuti.

Profers triumphos Tib. Gracchi, & C. Marii: & quæris, quid simile in Plancio. Quasi vero isti, quos commemoras, propterea magis laude fuerint digni, quod triumpharunt, & non, quia commissi sunt iis magistratus, in quibus re bene gesta triumpharent. Rogas, quæ castra viderit: qui & miles in Creta, Metello hoc imperatore, & tribunus in Macedonia militum fuerit, & quæstor tantum ex re militari detraxerit temporis, quantum in me custodiendum transferre maluerit.

Quæris, num disertus? Immo, id quod secundum est, ne sibi quidem videretur. Num jurisconsultus? Quasi quisquam sit, qui sibi hunc falsum de jure respondisse dicat. Omnes enim istiusmodi artes in iis reprehenduntur, qui cum professi fuerint, satisfacere non possunt: non in iis, qui abuisse ab his studiis consentunt. Virtus, probitas, integritas in candidato, non linguæ volubilitas, non ars, non scientia requiri solet. Ut nos in mancipiis parandis, quamvis frugi hominem si pro fabro, aut pro textore emimus, ferre moleste solemus,

fi

si eas artes, quas in emendo secuti sumus, forte nesciverint: sin autem emimus, quem villicum imponeremus, quem pecori præficeremus, nihil in eo, nisi frugalitatem, laborem, vigilantiam esse curamus: sic populus Romanus deligit magistratus, quasi reipublicæ villicos: in quibus si qua præterea est ars, facile patitur: sin minus, virtute eorum & innocentia contentus est. Quotus enim quisque disertus? quotus quisque juris peritus est? ut eos numeres, qui volunt esse. Quod si præterea honore dignus nemo, quidnam tot optimis & ornatissimis civibus est futurum?

XXVI. Jubes Plancium de vitiis Laterensis dicere. Nihil potest, nisi eum nimis in se iracundum putabit fuisse. Idem effers Laterensem laudibus. Facile patior, id te agere multis verbis, quod ad iudicium non pertineat: & id te accusantem tandiu dicere, quod ego defensor sine periculo possim confiteri. Atqui non modo confiteor summa in Laterense ornamenta esse: sed te etiam reprehendo, quod ea non enumeres; alia quædam inania, & levia conquiras. Præneste fecisse ludos. Quid? alii quæstores nonne fecerunt? Cyrenis liberalem in publicanos, iustum in socios fuisse. Quis negat? Sed ita multa Romæ geruntur, ut vix ea, quæ sunt in provinciis, audiantur.

Non vereor, ne mihi aliquid, Iudices, videar arrogasse, si de quæstura mea dixerò. Quamvis enim illa floruerit, tamen eum me postea fuisse in maximis rebus arbitror, ut non ita mihi multum sit ex quæstura laude repetendum: sed tamen non vereor, ne quis audeat dicere, ullius in Sicilia quæsturam, aut gratiorem, aut clariorem fuisse. Vere mehercules hoc dicam, sic tum existimabam, nihil homines aliud Romæ, nisi de quæstura mea, loqui. Frumenti in summa caritate maximum numerum miseram: negotiatoribus comis, mercatoribus iustus, municipibus liberalis, lociis abstinens, omnibus eram visus in omni officio diligentissimus. Excogitati quidam erant a Siculis honores inauditi.

Itaque hac spe decedebam, ut mihi populum Romanum ultro omnia delaturum putarem. At ego, cum casu diebus

A a a a z iis,

iis, itineris faciendi causa, decedens e provincia, Puteolos forte venissem, cum plurimi, & lautissimi solent esse in iis locis: concidi pene, Judices, cum ex me quidam quaesisset, quo die Roma exissem, & num quid in ea esset novi. Cui cum respondissem, me e provincia decedere: Etiam mehercules, inquit, ut opinor, ex Africa.

XXVII. Huic ego jam stomachans, fastidiose, Immo ex Sicilia, inquam. Tum quidam, quasi qui omnia sciret, Quid? tu nescis, inquit, hunc Syracusis⁷³ quaestorem fuisse? Quid multa? destiti stomachari, & me unum ex iis feci, qui ad aquas venissent. Sed ea res, Judices, haud scio an plus mihi profuerit, quam si mihi tum essent omnes congratulati. Nam posteaquam fensi, populum Romanum aures hebetiores, oculos acres atque acutos habere, destiti, quid de me audituri essent homines, cogitare: feci, ut postea quotidie me praesentem viderent: habitavi in oculis: pressi forum: neminem a congressu meo, neque janitor meus, neque formosus absterruit. Ecquid ego dicam de occupatis meis temporibus, cui fuerit ne otium quidem unquam otiosum? Nam, quas tu commemoras, Cassi, legere te solere orationes, cum otiosus sis, has ego scripsi ludis & feriis, ne omnino unquam essem otiosus. Etenim M. Catonis illud, quod in principio scripsit Originum suarum, semper magnificum & praeclarum putavi, *Clarorum virorum, atque magnorum, non minus otii, quam negotii rationem extare oportere*. Ita, si quam habeo laudem, quae quanta sit, nescio, parva Romae est, quaesita in foro: meaque privata consilia publici quoque casus comprobaverunt, ut etiam summa respublica mihi domi fuerit gerenda, & urbs in urbe servanda.

Eadem igitur, Cassi, via munita Laterensi est, idem virtutis cursus ad gloriam: hoc facilius fortasse, quod ego huc a me ortus, & per me nixus, ascendi: istius egregia virtus adjuvabitur commendatione majorum. Sed, ut redeam ad Plancium, nunquam ex urbe abfuit, nisi forte, lege, necessitate

⁷³ Syracusis] Cum duae essent in Sicilia Quaestoriae provinciae, Cicero sortitus fuerat Lilybetanam, non Syracusanam. Ferrat.

fitate⁷⁴. Non valuit rebus iisdem, quibus fortasse nonnulli: at valuit assiduitate, at valuit observandis amicis, valuit liberalitate: fuit in oculis: petivit: ea est usus ratione, qua, minima invidia, novi homines plurimi eosdem honores consecuti sunt.

XXVIII. Nam, quod ais, Cassi, non plus me Plancio debere, quam bonis omnibus, quod iis aequae mea salus cara fuerit: ego me debere bonis omnibus fateor. Sed etiam hi, quibus ego debeo, boni viri & cives, adilitiis comitiis, aliquid meo se nomine debere Plancio dicebant. Verum fac me multis debere, & in iis Plancio: utrum igitur me conturbare oportet? an ceteris, cum cuiusque dies venerit; hoc nomen, quod urget, nunc cum petitur, dissolvere? Quanquam dissimilis est pecuniae debitio, & gratiae. Nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit: qui autem debet, res retinet alienum. Gratiam autem & qui refert, habet: & qui habet, in eo ipso quod habet, refert. Neque ego nunc Plancio definam debere, si hoc solvero: nec minus ei redderem voluntate ipsa, si hoc molestiae non accidisset.

Quæris a me, Cassi, quid pro fratre meo, qui mihi est carissimus, quid pro meis liberis, quibus nihil potest esse jucundius, amplius, quam pro Plancio facio, facere possim: nec vides, istorum ipsorum caritate ad hujus salutem defendendam maxime stimulari me, atque excitari. Nam neque illis hujus salute, a quo meam sciunt esse defensam, quidquam est optatius: & ego ipse nunquam illos aspicio, quin per hunc me his conservatum esse meminerim, hujusque meriti in me recorder.

Opimium damnatum esse commemoras, servatorem ipsum reipublicae: Calidum adjungis, cujus lege Q. Metellus in civitatem sit restitutus: reprehendis meas pro Plancio preces, quod

⁷⁴ Nisi forte, lege, necessitate] Assiduum liari in eadem provincia operam dedit; Romae fuit Plancius, & si quando abfuit, cum fuit in Africa miles A. Torquati, in Creta, Q. Metelli, ea necessitate adductus, qua omnes cogebantur post sumptam virilem togam decem stipendia facere. Idem.

quod nec Opimius suo nomine liberatus sit, nec Q. Metelli Calidius ⁷⁵.

XXIX. De Calidio tibi tantum respondeo, quod ipse vidi: Q. Metellum Pium, consulem, prætoreis comitiis, petente Q. Calidio, populo Romano supplicasse, cum quidem non dubitaret & consul, & homo nobilissimus, patronum illum esse suum, & familiæ suæ nobilissimæ dicere. Quo loco quæro ex te, num id in iudicio Calidii putes, quod ego in Plancii facio, aut Metellum Pium, si Romæ esse potuisset, aut patrem ejus, si vixisset, non fuisse facturum. Nam Opimii quidem calamitas utinam ex hominum memoria posset evelli! Vulnus illud reipublicæ, dedecus hujus imperii, turpitudine populi Romani, non iudicium putandum est. Quam enim illi iudices, si iudices, & non parricidæ patriæ nominandi sunt, graviorem potuerunt reipublicæ infligere securim, quam cum illum e civitate eiecerunt, qui prætor finitimo ⁷⁶, consul domestico bello rempublicam liberarat?

At enim nimis ego magnum beneficium Plancio facio, &, ut ais, id verbis exaggero. Quasi vero me tuo arbitrati, & non meo, gratum esse oporteat. Quod istius tantum meritum, inquit? an quia te non jugulavit? Immo vero, quia jugulari passus non est. Quo quidem tu loco, Cassi, etiam purgasti inimicos meos, meaque vitæ nullas ab illis insidias fuisse dixisti. Posuit hoc idem Laterensis. Quamobrem de isto paulo post plura dicam: de te tantum requiro, utrum putes odium in me mediocre inimicorum fuisse. Quod fuit ullorum tantum? Requiro, utrum putes odium unquam barbarorum tam immane, ac tam crudele in hostem: an fuisse in iis aliquem aut famæ metum, aut pœnæ, quorum vidisti toto illo anno ferrum in foro, flammam in delubris, vim in tota urbe versari? Nisi forte existimas, eos idcirco vitæ meæ pepercisse, quod de reditu meo non timerent. Et quem-

⁷⁵ Nec Q. Metelli Calidius? Non ideo liberatus Calidius, quia sua lege Metellum ab exilio revocasset. Hoc significabat Calidius, quamquam Plancii magna merita in Ciceronem existarent, non ideo tamen tum absolvi debere: cum nec Opimius, reipub-

lica servator, nec restitutor Metelli Calidius, absoluti iudicio sint. ⁷⁶ Finitimo? Fregellano. Fregellis urbe capta. Domestico, ex his domesticis reipublicæ hostibus, Flacco, & Graccho. Idem.

quemquam putas fuisse tam excordem, qui, vivis his, itante urbe & curia, rediturum me, si viverem, non putaret? Quamobrem non debet is homo, & is civis prædicare, vitam meam, quæ fidelitate amicorum conservata sit, inimicorum modestia non esse appetitam.

XXX. Respondebo tibi nunc, Laterensis, minus fortasse vehementer, quam abs te sum provocatus: sed profecto nec considerate minus, nec minus amice. Nam primum illud fuit asperius, me, quæ de Plancio dicerem, mentiri, & temporis causa fingere. Scilicet homo sapiens excogitavi, quamobrem viderer maximis beneficii vinculis obstrictus, cum liber essem, & solutus. Quid enim? mihi ad defendendum Plancium parum multæ, parum justæ necessitudines erant familiaritatis, vicinitatis, patris amicitia? Quæ si non essent, vererem, credo, ne turpiter facerem, si hoc splendore & hac dignitate hominem defenderem. Fingenda fuit mihi videlicet causa peracuta, ut ei, quem mihi debere oporteret, ego me omnia debere dicerem. At id etiam gregarii milites faciunt inviti, ut coronam dent civicam, & se ab aliquo servatos esse fateantur: non quo turpe sit, protectum in acie, hostium manibus eripi: nam id accidere, nisi forti viro, & pugnanti cominus, non potest: sed onus beneficii reformidant, quod permagnum est, alieno debere idem, quod parenti.

Ego, cum cæteri vera beneficia, etiam minora, dissimulent, ne obligati esse videantur: eo me beneficio obstrictum esse ementiar, cui ne referri quidem gratia posse videatur? An hoc tu, Laterensis, ignoras? qui, cum mihi esses amicissimus; cum vel periculum vitæ tuæ mecum sociare voluisses; cum me in illo tristi & acerbo luctu, atque discessu, non lacrymis solum tuis, sed animo, corpore, copiis profectus esses; cum meos liberos, & uxorem, me absente, tuis opibus, auxilioque defendisses: sic mecum semper egisti, te mihi remittere, atque concedere, ut omne studium meum in Cn. Plancii honorem consumerem, quod ejus in me meritum tibi etiam ipsi gratum esse dicebas.

Nihil

Nihil autem me novi, nihil temporis causa dicere, nonne etiam illa testis est oratio, quæ est a me prima habita in senatu? in qua cum perpauca nominatim egissem gratias, quod omnes enumerari nullo modo possent, scelus autem esset quemquam præteriri: statuissemque eos solum nominare, qui causæ nostræ duces, & quasi signiferi fuissent, in his Plancio gratias egi. Recitetur oratio, quæ propter ejus magnitudinem dicta de scripto est⁷⁷: in qua ego homo astutus ei me dedebam, cui nihil magnopere deberem, & hujus tanti officii servitutem astringebam testimonio sempiterno. Nolo cætera, quæ a me mandata sunt literis, recitare: prætermitto illa, ne aut proferre videar ad tempus, aut eo genere uti literarum, quod meis studiis aptius, quam consuetudini iudiciorum, esse videatur.

XXXI. Atque etiam clamitas, Laterensis: *Quousque ista dicis? nihil in Cispio profecisti*⁷⁸. *Absoluta jam sunt preces tuæ*⁷⁹. De Cispio mihi ne tu objicies, quem ego de me bene meritum quia te teste cognoveram, te eodem auctore defendi? & ei dices, *Quousque*, quem negas, quod pro Cispio contenderit, impetrare potuisse? Nam istius verbi, *Quousque*, hæc poterat esse invidia. Datus est tibi ille: condonatus ille: non facis finem: ferre non possumus. Ei quidem, qui pro uno laboravit, & ipsum id non obtinuerit, dici, *Quousque*, irridentis magis est, quam reprehendentis. Nisi forte ego u-

⁷⁷ Propter ejus magnitudinem dicta est de scripto] Non propter longitudinem, sed propter magnitudinem. Quam de rebus gravissimis institui, apud viros dignitate, atque auctoritate præstantes, deque nobis optime meritos, ea demum magna oratio est. An vero qui sæpe apud iudices per tres, aut quatuor horas dicere solebat memoriter, non potuit Cicero senatui gratias agere, nisi de scripto? Senatores rogati sententias dicebant interdum de scripto, ne verbi inopia aliquid efferrent aliter, ac sentirent. Sic Philip. X. cap. 2. de Caleno: Ita enim dixisti, & quidem de scripto. Cum igitur multi sibi, iique summi viri nominandi essent, verebatur Cicero, ne quem præteriret invitum, aut appelleret minus grata commemoratione, quam volebat; itaque ipsius rei magnitudine sua-

dente, memorie diffusis, de scripto dixit. Ferrat.

⁷⁸ Nihil in Cispio profecisti] Defendisti Cispium, nec tamen absolutus est: nihil jam valent apud iudices preces tuæ. M. Cispium tribunus pl. fuerat, quo anno Cicero restitutus est. Post red. in sen. & pro Sextio Manutius.

⁷⁹ Absoluta jam sunt preces tuæ] Novi quid sit hominem absolvere, sed quid sit preces absolovere fateor me ignorare. Sic tamen omnes MSS. & omnes edidit, quos vidi, præter P. Manutii, qui edidit ex ingenio, sed eleganter, obsoleta jam sunt preces tuæ. Non ego detestarem id ambabus amplecti, si libri addicerent. Credibile enim est Tullium sic scripsisse: sententia sane aut hanc aut similem vocem flagitat. Olivet.

nus ita me gessi in iudiciis, ita & cum his, & inter hos vixi: is in causis patronus, is in republica civis & sum, & semper fui, solus ut a te constituar, qui nihil a iudicibus debeam unquam impetrare.

Et mihi lacrymulam Cispiani iudicii obiectas. Sic enim dixisti: *Vidi ego tuam lacrymulam*. Vide, quam me verbi tui poeniteat. Non modo lacrymulam, sed multas lacrymas, & stertum cum singultu videre potuisti. An ego, qui meorum lacrymis, me absente, commotus, similitates, quas mecum habebat, deposuisset, meæque salutis non modo non oppugnator, (ut inimici mei putarant) sed etiam defensor fuisset, hujus in periculo non dolorem meum significarem? Tu autem, Laterensis, qui tum lacrymas meas gratas esse dicebas, nunc easdem vis invidiosas videri.

XXXII. Negas, tribunatum Plancii quidquam attulisse adjumenti dignitati meæ. Atque hoc loco (quod verissime facere potes) L. Racilii, fortissimi & constantissimi viri, divina in me merita commemoras: cui quidem ego, sicut in Plancio, nunquam dissimulavi me plurimum debere, semperque præ me feram. Nullas enim sibi ille neque contentiones, neque inimicitias, neque vitæ dimicationes, nec pro republica, nec pro me defugiendas putavit. Atque utinam, quam ego sum in illum gratus, tam licuisset⁸⁰ per hominum vim, & injuriam populi Romani, ei gratiam referri! Sed, si non eadem contendit in tribunatu Plancius: existimare debes, non huic voluntatem defuisse, sed me, cum jam Plancio deberem, Racilii beneficiis fuisse contentum.

An vero putas, iudices idcirco minus mea causa facturos, quod me esse gratum crimineris? An, cum populus Romanus illo senatus-consulto, quod in monumento Marii factum est, quo mea salus omnium est gentibus commendata, uni Cn. Plancio gratias egerit, (unus enim fuit de magistratibus, defensor salutis meæ, cui senatus pro me gratias agendas putavit) ei ego a me referendam gratiam non putem? Atqui, eum cum vides⁸¹, quo me tandem animo in te putas esse,

Tom. V

B b b b

La

⁸⁰ Tam licuisset] Significat Racilium populi iudicio iniuste damnatum. Idem.

⁸¹ Atqui eum cum vides] Melius Erfurt. Atque hæc cum vides. Grav.

Laterensis? ullum esse tantum periculum, tantum laborem, tantam contentionem, quam ego non modo pro salute tua, sed etiam pro dignitate defugerem? Quo quidem etiam magis sum, non dicam miser, (nam hoc quidem abhorret a virtute verbum) sed certe exercitus: non quia multis debeo; leve enim onus, beneficii gratia: sed quia saepe concurrat propter aliquorum de me meritorum inter ipsos contentiones, ut eodem tempore in omnes verear ne vix possim gratus videri. Sed ego hoc meis ponderibus examinabo, non solum quid cuique debeam, sed etiam quid cuiusque intersit, & quid a me cuiusque tempus poscat.

XXXIII. Agitur studium tuum, vel etiam, si vis, existimatio, laus, aedilitas: at Cn. Plancii salus, patria, fortuna. Salvum tu me esse cupisti: hic fecit etiam, ut esse possem. Distineor tamen, & divellor dolore, & in causa dispari offendi te a me, doleo: sed, medius fidiis, multo citius meam salutem pro te objecero⁸², quam Cn. Plancii salutem tradidero contentioni tuae. Etenim, Iudices, cum omnibus virtutibus me affectum esse cupiam, tamen nihil est, quod malim, quam me & gratum esse, & videri. Haec est enim una virtus non solum maxima, sed etiam mater virtutum omnium reliquarum. Quid est pietas, nisi voluntas grata in parentes? qui sunt boni cives, qui belli, qui domi de patria bene merentes, nisi qui patriae beneficia meminere? qui sancti, qui religionum colentes, nisi qui meritam diis immortalibus gratiam iustis honoribus, & memori mente persolvunt? Quae potest esse jucunditas vitae, sublati amicitiiis? quae porro amicitia potest esse inter ingratos?

Quis est nostrum liberally educatus, cui non educatores, cui non magistri sui, atque doctores, cui non locus ille mutus, ubi ipse alitus aut doctus est, cum grata recordatione in mente versetur? Cujus opes tanta esse possunt, aut unquam

⁸² Salutem pro te objecero] Eritur, abiecero. Grut. Sic utique legendum. Nam abiecero salutem pro aliquo, non addito cui obiciatur, ut discriminibus, hostibus, contentionibus latinum os respicit. Abiecere vero salutem hic dixit, ut in ep. 14, lib. 1x. ad

Patrum, famam ingenii abiecere. Pro abiecere frequentius dicitur projicere in hac notione. Virgil. vi. Aeneid.

Lucemque perosi
Proicere animas. Graev.

quam fuerunt, quae sine multorum amicorum officiis stare possint? quae certe, sublata memoria, & gratia, nulla extare possunt. Equidem nihil tam proprium hominis existimo, quam non modo beneficio, sed etiam benevolentiae significatione alligari: nihil porro tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quam committere, ut beneficio non dicam indignus, sed victus esse videare.

Quae cum ita sint, jam succumbam, Laterensis, isti tuae orationi; in eo ipso, in quo nihil potest esse nimium, quoniam ita tu vis, nimium me gratum esse concedam: petamque a vobis, Iudices, ut eum beneficio complectamini, quem qui reprehendit, in eo reprehendit, quod gratum praeter modum dicat esse. Neque enim ad negligendam meam gratiam debet valere, quod dixit idem, vos nec nocentes, nec litigiosos esse, quo minus me apud vos valere oporteret. Quasi vero in amicitia mea non haec praesidia (si qua forte sunt in me) parata semper amicis esse maluerim, quam necessaria. Etenim ego de me tantum audeo dicere, amicitiam meam voluptati pluribus, quam praesidio fuisse: meque vehementer vitae meae poeniteret, si in mea familiaritate locus esset nemini, nisi litigioso, aut nocenti.

XXXIV. Sed hoc nescio quomodo frequenter in me congesti, saneque in eo creber fuisti, te idcirco in ludos⁸³ causam conicere noluisse, ne ego mea consuetudine aliquid de thenensis misericordiae causa dicerem: quod in aliis aedilibus ante fecissem. Nonnihil egisti hoc loco. Nam mihi eripuisti ornamentum orationis meae. Deridebor, si mentionem thensa-

B b b b z rum

⁸³ In ludos] Vulgo locus: sed quis dubitet, ludos legendum esse, Circenses nimirum, in quibus thense ducuntur? Quamvis res ipsa, quae in illis ludis gesta est, ut hic a Laterensi epus fiat mentio, sit obscura. Graev. Plurimum in permovendis iudicum animis valebat Cicero, ut illi semper extremus perorandi locus propterea daretur. Noluere Laterensis uti locis communibus in accusatione sua, (lege enim, in locis causam conicere): ne ad eisdem Cicero quoque confugeret, factaque mentione thenensarum, quae sacra erant vehicula aedilibus usitata in ludorum celebritate, ad misericordiam iudices

moveret, qui de designato aedile Plancio sententiam laturi erant. Post illud de thenensis, hoc alterum sequitur: Hoc etiam addidisti, tuae idcirco (ex nimirum mente & consilio, cum locos misericordiae communes confectari soleam) mea lege (qua poena exilii irrogata est ordini senatorio) ex isto ambitu (qui major in dies & immanior fit) transisse (illud commodum percepisse) ut misericordiores epilogos possum elicere. Videbatur Cicero ideo graviorem in reos ambitus ponnam tulisse, ut sibi commodior excitandae misericordiae locus inde patceret. Ferrar.

rum fecero, cum tu id prædixeris. Sine thenfis autem quid potero dicere?

Hic etiam * addidisti, me idcirco mea lege ex isto ambitu traxisse, ut miserabiliores epilogos possem dicere. Non vobis videor cum aliquo declamatore, non cum laboris & fori discipulo disputare? Rhodi enim, inquit, non fui. Me vultuisse. Sed fui, inquit, (putabam in Vaccaeis dicturum ⁸⁴) bis in Bithynia. Si locus habet reprehensionis ansam aliquam, nescio cur severiorem Nicæam putes, quam Rhodum. Si spectanda causa est: & tu in Bithynia summa cum dignitate fuisti, & ego Rhodi non minore.

Nam, quod in eo me reprehendisti, quod nimium multos defenderim: utinam & tu, qui potes, & cæteri, qui defugiunt, vellent me labore hoc levare! Sed sit vestra diligentia, qui in causis ponderandis omnes fere repudiatis, ut ad nos pleraque confluant, qui miseris & laborantibus nihil negare possumus.

Admonuisti etiam, quod in Creta fuisses, dictum aliquod in petitione tua dici potuisse: me id perdidisse ⁸⁵. Uter igitur nostrum est cupidior dicti? Egone, qui, quod dici potuit, non dixerim: an tu, qui etiam ipse in te dixeris? Te ajebas de tuis rebus gestis nullas literas misisse, quod mihi meæ, quas ad aliquem misissem ⁸⁶, obsuissent. Quas ego mihi obsuuisse non intelligo: reipublicæ video prodesse potuisse.

XXXV. Sed sunt hæc leviora: illa vero graviora, atque magna, quod meum discessum, quem sæpe defleras, nunc quasi reprehendere, & subaccusare voluisti. Dixisti enim, non auxilium mihi, sed me auxilio defuisse. Ego vero fateor mehercule, quod viderim mihi auxilium non deesse, idcirco me illi

* Lamb. dixisti, addidisse me idcirco mea legi, Nisi ex testamento prætituta die, ut miserabiliores.

⁸⁴ Putabam in Vaccaeis dicturum. Sic est scriptum in codicibus antiquis, & nonnullis vulgatis. Vaccaeos autem Hispaniæ citerioris populos commemorat Plinius III. 3. Lambin. Jocus, opinor, ac derisio subest. Ut enim Cordubæ nati poetæ, ita forte Vaccaei auctores male audiebant. Vide pro Archia cap.

⁸⁵ Fuisse Vaccaeos dicit Harduinus, in eo tractu, qui Salmanticam inter & Zamoram interjacet. Olivetus.

⁸⁶ Perdidisse. Oblitum esse me tibi Cretam objicere, cum petitioni Plancii faveram. Ferras.

⁸⁷ Quas ad aliquem misissem. Intelligit ad Pompejum missas, in quibus se Lælium, ipsum Africanum facit. Guilelm.

li auxilio pepercisse. Qui enim status, quod discrimen, quæ fuerit in republica tempestas illa, quis nescit? Tribunitius me terror, an consularis furor movit? Decertare mihi ferro magnum fuit cum reliquiis eorum, quos ego florentes atque integros sine ferro viceram? Consules post hominum memoriam terribiles, atque turpissimi, sicut & illa principia, & hi recentes ⁸⁷ rerum exitus declararunt; quorum alter exercitum perdidit, alter vendidit; emptis provinciis, a senatu, a republica, a bonis omnibus defecerant. Qui exercitibus ⁸⁸, qui armis, qui opibus plurimum poterant, cum, quid sentirent, nesciretur: furialis ⁸⁹ illa vox nefariis stupris, religiosis altaribus effœminata, secum & illos, & consules facere, acerbissime personabat. Egentes in locupletes, perdit in bonos, servi in dominos armabantur. Aderat mecum senatus, & quidem veste mutata: quod pro me uno, post hominum memoriam, publico consilio susceptum est. Sed recordare, qui tum fuerint consulum nomine hostes, qui soli in hac urbe senatum senatui parere non siverint: edictoquo suo non luctum patribus conscriptis, sed luctus indicia ademerint. Aderat mecum cunctus equester ordo: quem quidem in concionibus saltator ⁹⁰ ille Catilinæ consul proscriptionis denuntiatione terrebat. Tota Italia convenerat: cui quidem belli intestini, & vastitatis metus inferebatur.

XXXVI. Hisce ego auxiliis studentibus, atque incitatis, uti me, Laterensis, potuisse confiteor: sed erat non jure, non legibus, non disceptando decertandum. Nam profecto, præsertim tam bona in causa, nunquam, quo cæteri abundarunt, id mihi ipsi auxilium meum defuisset. Armis fuit, armis, inquam, fuit dimicandum, quibus a servis, atque a servorum ducibus eadem fieri senatus, & bonorum, reipublicæ exitiosum fuisset. Vinci autem improbos a bonis, fateor fuisse præclarum, si finem eum vincendi viderem: quem profecto non videbam. Ubi enim præsto fuisset mihi aut tam fortis consul,

⁸⁷ Recentes. Pilo exercitum in Macedonia amiserat: Gabinus, pecunia corruptus, a Syria in Egyptum exercitum duxerat, ut Ptolemæum restitueret. Ferras.

⁸⁸ Qui exercitibus. Cæsar, Pompejus, & Crassus. Idem.

⁸⁹ Furialis. Clodius.

⁹⁰ Saltator. Gabinus.

ful, quam L. Opimius? quam C. Marius? quam L. Flaccus? quibus ducibus improbos cives respublica vicit armatis: aut, si minus fortes, attamen tam iusti, quam P. Mucius, qui arma, quæ privatus P. Scipio sumpserat, ea, Tib. Graccho interempto, jure optimo sumpta esse defendit? Effer igitur pugnandum cum consulibus. Nihil amplius dico, nisi illud, victoriæ nostræ graves adversarios paratos: interitus nullos ultores esse videbam.

Hicce ego auxiliis salutis meæ si idcirco defui, quia nolui dimicare: fatebor, id quod vis, non mihi auxilium, sed me auxilio defuisse. Sin autem, quo majora studia in me bonorum fuerunt, hoc iis magis consulendum, & parcendum putavi: tu id in me reprehendis, quod Q. Metello laudi datum est, hodieque est, & semper erit maximæ gloriæ? Quem, ut potes ex multis audire, qui tum affuerunt, constat invictissimis viris bonis cecisse: nec fuisse dubium, quin contentione & armis superior posset esse. Ergo ille, cum suum⁹¹, non cum senatus factum defenderet; cum perseverantiam sententiæ suæ, non salutem reipublicæ retinuisset; tamen ob illam, quod illud voluntarium vulnus accepit, iustissimos omnium Metellorum & clarissimos triumphos gloriæ laude superavit, quod & illos ipsos improbissimos cives interfici noluit, &, ne quis bonus interiret in eadem cæde, providit: ego, tantis periculis propositis, cum si victus essem, interitus reipublicæ; si vicissem, infinita dimicatio pararetur: committerem, ut idem perditor reipublicæ nominarer, qui servator fuisset?

XXXVII. Mortem me timuisse dicis. Ego vero ne immortalitatem quidem contra rempublicam accipiendam putarem, nedum emori cum pernicie reipublicæ vellem. Nam, qui pro republica vitam dederunt, (licet me despere dicatis) nunquam mehercule eos mortem potius, quam immortalitatem assecutos putavi. Ego vero, si tum illorum impiorum ferro ac manu concidissem, in perpetuum respublica civile prædium salutis suæ perdidisset. Quin etiam, si me vis aliqua mor-

⁹¹ Suum] Quia jurare noluit in legem Saturnini. *Manus.*

morbi, aut natura ipsa consumpsisset, tamen auxilia posteritatis essent imminuta, quod peremptum esset mea morte id exemplum, qualis futurus in me retinendo fuisset senatus, populusque Romanus. An, si unquam in me vitæ cupiditas fuisset, ego mense Decembri mei consulatus, omnium parricidarum tela commossem? quæ, si viginti quiessem dies, in aliorum jugulum consulum recidissent. Quamobrem, si vitæ cupiditas contra rempublicam est turpis, certe multo mortis cupiditas mea turpior fuisset cum pernicie civitatis.

XXXVIII. Nam quod te in republica liberum esse gloriaris es, id ego & fateor, & lator, & tibi etiam in hoc gratulor. Quod me autem negasti; in eo neque te, neque quemquam diutius patiar errare. Nam, si quis idcirco aliquid de libertate mea deminutum putat, quod non ab omnibus eisdem, a quibus antea solitus sum dissentire, dissentiam: primum, si bene de me meritis gratum me prabeo, non desino incurrere in crimen hominis nimium memoris, nimiumque grati. Sin autem sine ullo reipublicæ detrimento, respicio etiam aliquando salutem tum meam, tum meorum: certe non modo non sum reprehendendus, sed etiam, si ruere vellem, boni viri me, ut id ne facerem, rogarent. Res vero ipsa publica, si loqui posset, ageret mecum, ut, quoniam sibi servissem semper, nunquam mihi; fructus autem ex sese non, ut oportuisset, latos & uberes, sed magna acerbitate permixtos tulissem; ut jam mihi servirem, consulere meis: se non modo satis habere a me, sed etiam vereri, ne parum mihi pro eo, quod tum a me haberet, reddidisset. Quid, si horum ego nihil cogito? & idem sum in republica, qui fui semper? tamenne tu libertatem requires meam? quam tu ponis in eo, si semper cum iis, quibuscum aliquando contendimus, depugnemus. Quod est longe secus. Stare enim omnes debemus, tanquam in orbe aliquo⁹² reipublicæ, qui quoniam versetur, eam deligere partem, ad quam nos illius utilitas, salusque converterit.

XXXIX. Ego

⁹² Stare omnes debemus tanquam in orbe disputat, etiam ex Philosophorum libris, in aliquo] Vide quæ de hoc argumento doctè ep. 9, lib. 1. ad Lentulum. *Græc.*

XXXIX. Ego autem Cn. Pompejum, non dico auctorem, ducem, defenforem salutis meae, (nam haec privatim fortasse officiorum memoriam, & gratiam quarunt) sed dico hoc, quod ad salutem reipublicae pertinet: ego eum non tuear, quem omnes in republica principem esse concedunt? Ego C. Caesaris laudibus desim, quas primum populi Romani, nunc etiam senatus, cui me semper addixi, plurimis atque amplissimis judiciis videam esse celebratas? Tum hercule me confitear non iudicium aliquod habuisse de reipublicae utilitate, sed hominibus amicum, aut inimicum fuisse.

An, cum videam navem secundis ventis cursum tenentem suum, si non eum petat portum, quem ego aliquando probavi, sed alium non minus tutum atque tranquillum; cum tempestate pugnem periculose potius, quam illi, salute praefertim proposita, obtemperem, & paream? Neque enim inconstantis puto, sententiam, tanquam aliquod navigium, atque cursum, ex reipublicae tempestate moderari. Ego vero haec didici, haec vidi, haec scripta legi: haec de sapientissimis & clarissimis viris, & in hac republica, & in aliis civitatibus monumenta nobis litera prodiderunt⁹³: non semper eadem sententias ab iisdem, sed, quascunque reipublicae status, inclinatio temporum, ratio concordiae postularet, esse defendendas. Quod ego & facio, Laterensis, & semper faciam: libertatemque, quam in me requiris, quam ego neque dimisi unquam, neque dimittam, non in pertinacia, sed in quadam moderatione positam putabo.

XL. Nunc venio ad illud extremum, quod dixisti, dum Plancii in me meritum verbis extollerem, me arcem facere ex cloaca, lapidemque e sepulcro venerari pro deo: neque enim mihi infidiarum periculum ullum, neque mortis fuisse. Cujus ego temporis rationem explicabo brevi; neque invitus: nihil enim ex meis est temporibus, quod minus pervagatum, quodque minus aut mea commemoratione celebratum sit, aut hominibus auditum, atque notum. Ego enim, Laterensis,

ex

⁹³ Monumenta nobis litera prodiderunt] & ita omnino scribendum esse arbitror. Ur-
Pro litera, legebat Pantagathus literarum, suus.

ex illo incendio legum, juris, senatus, bonorum omnium, cedens, cum mea domus ardore suo deflagrationem urbi, atque Italiae toti minaretur, nisi quievissem, Siciliam petivi animo, quae & ipsa erat mihi, sicut domus una, conjuncta: & obtinebatur a C. Virgilio, quo-cum me uno vel maxime cum vetusta amicitia, tum mei fratris collegia⁹⁴, tum respublica sociarat.

Vide nunc caliginem temporum illorum. Cum ipsa pene insula mihi sese obviam ferre vellet, praetor ille ejusdem tribuni plebis concionibus propter eandem reipublicae causam saepe vexatus, nihil amplius dico, nisi me in Siciliam venire noluit. Quid dicam? C. Virgilio, tali civi & viro, benevolentiam in me, memoriam communium temporum, pietatem, humanitatem, fidem defuisse? Nihil, Judices, est eorum: sed, quam tempestatem nos vobiscum non tulissimus, metuit, ut eam ipse posset opibus suis sustinere. Tum consilio repente mutato, iter a Vibone Brundisium terra petere contendi. Nam maritimos cursus pracludebat hiemis magnitudo.

XLI. Cum omnia illa municipia, quae sunt a Vibone Brundisium, in fide mea, Judices, essent; iter mihi tutum, multis minitantibus, magno cum suo metu praestiterunt. Brundisium veni, vel potius ad moenia accessi. Urbem unam mihi amicissimam declinavi, quae se vel potius excludi, quam e suo complexu ut eriperet, facile pateretur. In hortos me M. Lenii Flacci contuli: cui cum omnis metus, publicatio bonorum, exilium, mors proponeretur, haec perpeti, si acciderent, maluit, quam custodiam mei capitis dimittere. Hujus ego, & parentis ejus, prudentissimi atque optimi senis, & utriusque filiorum manibus, in navi tuta ac fideli collocatus, eorumque preces & vota de meo reditu exaudiens, Dyrrhachium, quod erat in fide mea, petere contendi.

Quo cum venissem, cognovi, id quod audieram, refertam esse Graciam sceleratissimorum hominum, ac nefariorum, quo-

Tom. V.

C c c c c

⁹⁴ Collegia] Quia collegae fuerunt in praetura: post praeturam autem Virgilius in Siciliam, & eodem anno Q. Cicero in Asiam profectus est. Man.

rum impium ferrum, ignesque pestiferos meus ille consulatus e manibus extorserat: qui antequam de meo adventu audire potuissent, cum tum abessent aliquot dierum viam, in Macedoniam, ad Planciumque perrexi. Hic vero simul atque me mare transisse cognovit: audi, audi, atque attende, Larentis, ut scias, quid ego Plancio debeam, confitearque aliquando, quod faciam, me & grate, & pie facere: huic, quæ pro salute mea fecerit, si minus profutura sint, obesse certe non oportere. Nam simulac me Dyrrhachium attigisse audit: statim ad me, lictoribus dimissis, insignibus abjectis, veste mutata, profectus est.

XLII. O acerbam mihi, Judices, memoriam temporis illius, & loci, cum hic in me incidit, complexus est, conspersitque lacrymis, nec loqui præ mœrore potuit! O rem cum auditu crudelem, tum visu nefariam! O reliquos omnes dies, noctesque eas, quibus iste a me non recedens, Thessalonicam me, in quæstoriumque perduxit! Hic ego nunc de prætoræ Macedoniæ nihil dicam amplius, nisi, cum & civem optimum semper, & mihi amicum fuisse, sed eadem timuisse, quæ ceteros: Cn. Plancium fuisse unum, non, qui minus timeret, sed, si acciderent ea, quæ timerentur, mecum ea subire, & perpeti vellet. Qui, cum ad me L. Tubero, meus necessarius, qui fratri meo legatus fuisset, decedens ex Asia venisset, easque insidias, quas mihi paratas ab exulibus conjuratis audierat, animo amicissimo detulisset: in Asiam me ire, propter ejus provinciæ mecum & cum meo fratre necessitudinem, comparantem, non est passus: vi me, inquam, Plancius, & complexu suo retinuit, multosque mentes a capite meo non discessit, abjecta quæstoria persona, comitisque sumpta.

XLIII. O excubias tuas, Cn. Planci, miseras! o fiebles vigilias! o noctes acerbæ! o custodiam etiam mei capitis infelicem! si quidem ego tibi vivus non prosum, qui fortasse mortuus profuissem. Memini enim, memini, neque unquam obliviscar noctis illius, cum tibi vigilanti, assidenti, mœrenti, vana quædam miser, atque inania, falsa spe inductus, polli-

pollicebar: me, si essem in patriam restitutus, præsentem tibi gratiam relaturum: sin autem vitam mihi fors ademisset, aut vis aliqua major reditum peremisset: hos, hos (quos enim ego tum alios animo intuebar?) omnia tibi illorum laborum præmia pro me persoluturos. Quid me adspicias? quid mea promissa repetis? quid meam fidem imploras? Nihil tibi ego tum de meis opibus pollicebar, sed horum erga me benevolentiam promittebam: hos pro me lugere, hos gemere, hos decertare pro meo capite, vel vitæ periculo velle videbam: de eorum desiderio, luctu, querelis quotidie aliquid tecum simul audiebam: nunc timeo, ne nihil tibi, præter lacrymas, queam reddere, quas tu in meis acerbitatibus plurimas effudisti.

Quid enim possum aliud, nisi mœrere? nisi flere? nisi te cum salute mea complecti? Salutem tibi iidem dare possunt, qui mihi reddiderunt. Huc exsurge tamen, quæso. Retinebo, & complectar: nec me solum deprecatores fortunarum tuarum, sed comitem, sociumque profitebor: atque (ut spero) nemo erit tam crudeli animo, tamque inhumano, nec tam immemor, non dicam meorum in bonos meritorum, sed bonorum in me, qui a me mei servatorem capitis divellat, ac distrahat. Non ego meis ornatum beneficiis a vobis deprecor, Judices, sed custodem salutis meæ: non opibus contendo, non auctoritate, non gratia; sed precibus, sed lacrymis sed misericordia: mecumque vos simul hic miserrimus & optimus obtestatur parens, & pro uno filio duo patres deprecamur. Nolite, Judices, per vos, per fortunas, per liberos vestros, inimicis meis, his præsertim, quos ego pro vestra salute suscepi, dare latitiam, gloriantibus vos jam oblitos mei, salutisque ejus, a quo mea salus conservata est, hostes extitisse. Nolite animum meum debilitare tum luctu, tum etiam metu commutatæ vestræ voluntatis erga me: finite me, quod vobis fretus huic sæpe promisi, id a vobis ei persolvere. Teque, C. Flavi, oro & obtestor, qui meorum consiliorum in consulatu socius, periculorum particeps, rerum, quas gessi, adjutor fuisti, meque non modo salvum semper,

sed etiam ornatum, florentemque esse voluisti: ut mihi per hos conserves eum, per quem me tibi & his conservatum vides. Plura ne dicam, tuæ me etiam lacrymæ impediunt, vestraque, Iudices, non solum meæ: quibus ego, magno in metu meo, subito inducor in spem, vos eosdem in hoc conservando futuros, qui fueritis in me: quoniam istis vestris lacrymis de illis recordor, quas pro me sæpe & multum profudistis.

AU-

AUCTIONARIUM GRÆVIANUM

I N

M. T. CICERONIS ORATIONEM

PRO DOMO SUA.

ARGUMENTUM.

Restitutus in patriam Cicero, Lentuli præcipue consulis opera, 16. mense, postquam in exilium iniquissima lege Clodii pulsus erat, statim habuit hanc orationem ad Pontifices, in qua nervos omnes intendit, ut domum suam, eadem lege publicatam & everfam, deinde, ne profana unquam fieri posset, Libertati consecratam, neque publicari, neque consecrari potuisset ostenderet. Qua de re sic in epist. l. lib. 4. ad Attic. Nos tacemus, & eo magis, quod de domo nostra nihil adhuc pontifices responderant: qui si sustulerint religionem, arcam præclaram habebimus. Et in II. ejusdem lib. Post illas datas literas secuta est summa contentio de domo. Diximus apud Pontifices 1. Kal. Oct. Acta res est accurate a nobis: & si unquam in dicendo fuimus aliquid, aut etiam si nunquam aliter fuimus, tum profecto doloris magnitudo vim quandam nobis dicendi dedit. Tantum autem de domo recuperanda laborabat, ut, cum esset in exilio, ita scripserit ad uxorem: Quod de domo scribis, hoc est de arca: ego vero tum denique mihi videbor restitutus, si illa nobis erit restituta. Ac domum quidem ei restitutam esse, satis constat ex eadem ad Atticum epistola: in qua sunt hæc; Cum pontifices decreverint, ita, si neque populi jussu, neque plebiscito, qui se dedicasse diceret, nominatim ei rei præfatus esset; videri posse sine religione jam partem arce mihi restitui; mihi facta statim est gratulatio: nemo enim dubitat, quin domus nobis esset adjudicata. Sed planissime in oratione de Harusp. resp. Meam domum P. Lentulus consul, M. Lucius, Q. Metellus, M. Glabrio, M. Mes-

sala, L. Lentulus Flamen Martialis, P. Galba, Q. Scipio, C. Fannius, M. Lepidus, L. Claudius rex sacrorum, M. Scaurus, M. Crassus, C. Curius, Sex. Caesar Flamen Quirinalis, Q. Cornelius, P. Albinovanus, Q. Terentius, pontifices minores, causa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia amplissimorum ac sapientissimorum civium adstante, omni religione, una mente omnes, liberaverunt. Est autem omnis hæc in septem partes distributa oratio. Prima respondet Clodio, qui apud pontifices ea vituperaverat, quæ per eos dies Cicero in senatu de republica, id est de Cn. Pompeio rei frumentariæ præficiendo fenerat. Secunda de jure publico agit, & in ea ostenditur, legibus istis, quibus Romana civitas uteretur, non posse quemquam civem ejici, aut de capite eius, vel de bonis quidquam detrahi sine iudicio senatus, aut populi, aut eorum, qui de quaque re constituti iudices sint. In eadem rationes afferuntur, cur tribunus plebis esse Clodius non potuerit. Quomodo enim, cum patricius esset, ad plebem transivit? adoptione? at ea rata esse non potest: primum quia servatum adoptandi jus non est. Nam cum adoptare debeat is, qui neque procreare jam liberos possit, &, cum potuerit, sit expertus: adoptavit Clodium fenatorem annos viginti natus: qui liberos non modo procreare potest, cum habeat uxorem, sed procreavit etiam. Et cum quæri a pontificum collegio soleat, quæ causa sit adoptionis, quæ ratio generum, ac dignitatis, quæ sacrorum: nihil horum in illa adoptione questum est. Atque hæc de non servato adoptionis jure, quæ omnis notio, cum pontificum esse debuit, apud ipsos pontifices dicuntur: ad augu-

res